

УДК 339.138:338.43

Борис Васильович ПОГРІЩУК

доктор економічних наук, професор, директор Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету, Україна, e-mail: pohrishchuk70@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6974-1083>

Володимир Васильович ЩЕРБИЧ

аспірант кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу, Західноукраїнський національний університет, Україна, e-mail: volodymyrshcherbych1999@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0544-4730>

Олег Борисович ПОГРІЩУК

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету, Україна, e-mail: o.pohrishchuk@wunu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9513-0585>

Олександр Іванович ТРАЧУК

аспірант кафедри маркетингу, Західноукраїнський національний університет, Україна, e-mail: oleksandrtrachuk2023@ukr.net, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2869-8728>

**ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ**

Погріщук, Б. В., Щербич, В. В., Погріщук, О. Б., Трачук, О. І. Інструменти маркетингового забезпечення продовольчої безпеки регіону. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2024. № 1-2 (88-89). С. 35–46.

Анотація. У статті розглянуто сучасний стан світової продовольчої безпеки та особливості її формування та забезпечення на регіональному рівні. У цьому контексті зазначено, що сучасний глобалізований економічний простір вимагає розуміння природи й закономірностей перебігу економічних процесів, побудови ефективної системи налагодження не лише виробництва, але й розробки різноманітних інструментів впливу на ринкове середовище для визначення та задоволення потреб людства. Метою статті є обґрунтування маркетингових інструментів досягнення сталості системи продовольчого забезпечення на регіональному рівні. Дослідження виконувалося за допомогою комплексного підходу та сукупності загальнонаукових методів: індукції та дедукції, економічного аналізу і синтезу, а також спеціальних методів, таких як: порівняння, теоретичного пошуку та логічного узагальнення. Встановлено, що реалізація механізму забезпечення продовольчої безпеки передбачає широкий спектр стратегічних рішень та заходів, що направлені на гарантування доступу населення до якісних та безпечних продуктів харчування у потрібній кількості та базується на таких складових, як: нормативно-правове регулювання безпеки харчових продуктів; здійснення моніторингу та контролю якості й відповідності стандартам безпеки продукції; освітнє та інформаційне забезпечення сфери продовольчої безпеки, розвиток сільськогосподарського виробництва та його державна підтримка у напрямі підвищення якості та ефективності виробництва продукції рослинництва та тваринництва; налагодження міжнародної співпраці та інноваційного розвитку галузей сільського господарства, переробної промисловості для підвищення рівня продовольчої безпеки. Обґрунтовано принципи формування продовольчої

безпеки на регіональному рівні, а саме: соціальний принцип, що розкривається через забезпечення продуктами харчування населення та має прояв у створенні можливостей для усіх зацікавлених сторін в організаційному забезпеченні та контролі процесу формування продовольчої безпеки регіону; принцип комплексності, що відображає необхідність поєднання різних інструментів у процесі вирішення проблеми щодо забезпечення населення безпечними та якісними продуктами харчування; принцип системності, що передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки регіону. Доведено, що використання інструментів маркетингу при формуванні продовольчої безпеки регіону зосереджене не лише на забезпеченні населення безпечними та якісними продуктами, але й на зростанні усвідомленості щодо пріоритетності окресленого питання серед усіх зацікавлених громадян у сфері удосконалення безпеки життєдіяльності людини. Для досягнення цих цілей запропоновано використовувати різноманітні інструменти маркетингу, зокрема: інформаційних заходів з використанням інтернет-ресурсів та соціальних медіа; рекламних кампаній; проведення виставок, ярмарок, презентацій продовольчої продукції з акцентом на її безпеку та якісні властивості; освітні заходи та навчальні програми; сертифікація та маркування продукції; співпраця із засобами масової інформації; встановлення партнерських відносин з громадськими організаціями, місцевими підприємствами та управлінськими структурами для розв'язання питань формування сталої системи продовольчої безпеки регіону.

Ключові слова: маркетинг; інструменти маркетингу; продовольча безпека; підприємництво; регіональний розвиток; економічний потенціал; сталий розвиток.

Boris POHRISHCHUK

Doctor of Economics, Professor, Director of Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics of the West Ukrainian National University, Ukraine,
e-mail: pohrishchuk70@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6974-1083>

Volodymyr SHCHERBYCH

Postgraduate Student of International Tourism and Hotel Business Department, Western Ukrainian National University, Ukraine, e-mail: volodymyrshcherbych1999@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0544-4730>

Oleg POHRISHCHUK

PhD in Economics, Associate Professor of Economics, Accounting and Taxation Department, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics Western Ukrainian National University, Ukraine, e-mail: o.pohrishchuk@wunu.edu.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9513-0585>

Oleksandr TRACHUK

Postgraduate Student of the Marketing Department, West Ukrainian National University, Ukraine, e-mail: oleksandrtrachuk2023@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2869-8728>

MARKETING TOOLS FOR FOOD SECURITY IN THE REGION

Pohrishchuk, B., Shcherbych, V., Pohrishchuk, O., & Trachuk, O. (2024). Marketing tools for food security in the region [Instrumenty marketynhovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky rehionu], *Socio-economic research bulletin, Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1-2 (88-89), pp. 35–46.

Abstract. The article considers the current state of global food security and features of its formation and provision at the regional level. In this context, it is stated that the modern globalized economic space requires an understanding of the nature and regularities of economic processes, the construction of an effective system for adjusting not only production, but also the development of various tools for influencing the market environment for determining and meeting the needs of humanity. The purpose of the article is justification of marketing tools for achieving sustainability of the food supply system at the regional level. The research was carried out using a complex approach and a set of general scientific methods: induction and deduction, economic analysis and synthesis, as well as special methods, such as: comparison, theoretical search and logical generalization. It has been established that the implementation of the food safety mechanism includes a wide range of strategic decisions and measures aimed at guaranteeing access of the population to high-quality and safe food in the required quantity and is based on such components as: regulatory and legal regulation of food safety; implementation of monitoring and control of quality and compliance with product safety standards; educational and information provision in the field of food security, development of agricultural production and its state support in the direction of improving the quality and efficiency of production of crop and livestock products; establishment of international cooperation and innovative development of the branches of agriculture, processing industry for increasing the level of food security. The principles of food security formation at the regional level are substantiated, namely: the social principle, which is revealed through the provision of food products to the population and is manifested in the creation of opportunities for all interested parties in the organizational support and control of the process of formation of food security in the region; the principle of complexity, which reflects the need to combine various tools in the process of solving the problem of providing the population with safe and high-quality food products; the principle of systematicity, which involves a comprehensive approach to solving economic, social, ecological and other aspects of the problem of food security in the region. It has been proven that the use of marketing tools in the formation of food security in the region is focused not only on providing the population with safe and high-quality products, but also on increasing awareness of the priority of the outlined issue among all interested citizens in the field of improving the safety of human life. To achieve these goals, the use of various marketing tools is proposed, in particular: information events using Internet resources and social media; advertising campaigns; conducting exhibitions, fairs, presentations of food products with an emphasis on their safety and quality properties; educational activities and educational programs; product certification and marking; cooperation with mass media; establishment of partnership relations with public organizations, local entrepreneurs and management structures to solve the issues of forming a sustainable system of food security in the region.

Keywords: marketing; marketing tools; food safety; entrepreneurship; regional development; economic potential; sustainable development.

JEL classification: M310; O180; Q180

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1-2\(88-89\).2024.35-46](https://doi.org/10.33987/vsed.1-2(88-89).2024.35-46)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нагодувати дев'ять мільярдів у 2050 році, не вичерпавши запаси нашої планети, є, мабуть, найбільшою проблемою, з якою коли-небудь стикалося людство [1]. Для забезпечення продовольчої безпеки світові запаси зернових культур повинні становити не менше 17–18% від рівня запасів на кінець поточного періоду [2]. Досягнення нових зрушень у протистоянні голоду на Планеті та забезпеченні якісними та доступними продуктами харчування населення є одним з основних питань впродовж усього часу існування людства.

Сучасний глобалізований економічний простір вимагає розуміння природи й закономірностей перебігу економічних процесів, побудови ефективної системи налагодження не лише виробництва, але й розробки різноманітних інструментів впливу на ринкове середовище для визначення та задоволення потреб людства.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Продовольча безпека є однією з головних складових національної та економічної безпеки держави. Вирішення проблем продовольчої безпеки та її забезпечення має важливе значення та може розглядатися на регіональному та державному рівнях. Питанню продовольчої безпеки відводиться важливе місце в концепціях національної безпеки більшості розвинених країн світу, а інтеграція України у світове та європейське співтовариство актуалізує цю проблему. Дослідженню питання продовольчої безпеки та можливостей її забезпечення присвятили свої праці: М. М. Бабич, Н. Б. Даниленко, О. В. Жарук, З. Б. Живко, Е. А. Кіресва, Г. М. Колісник, Т. А. Коцко, Д. В. Крилов, М. А. Лисак, В. І. Мельник, О. В. Скибан, М. Є. Стадник, В. Є. Гринишин, О. А. Шевченко, І. А. Шеховцова та ін. Зазначені вчені розглядали окремі аспекти цієї проблематики, але низка питань досі залишаються недостатньо дослідженими та невирішеними.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У забезпеченні досягнення сталого розвитку та зміцнення економічного потенціалу держави важливу роль відіграють механізми, важелі, способи та засоби впливу на даний процес, що визначає потребу обґрунтування різноманітних інструментів досягнення сталості розвитку. Зокрема, першочергового значення набуває потреба застосування таких у системі продовольчого забезпечення на державному та регіональному рівнях. Вважаємо, що нині залишаються недостатньо обґрунтованими питання розробки та впровадження інструментів маркетингу на регіональному рівні національної економіки.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування маркетингових інструментів досягнення сталості системи продовольчого забезпечення на регіональному рівні. Завдання дослідження включають: узагальнення принципів формування системи продовольчої безпеки; визначення та обґрунтування складових механізму забезпечення продовольчої безпеки; визначення особливостей підбору та розробки інструментів маркетингу з урахуванням політики регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Регіональна продовольча безпека лежить в основі формування продовольчої безпеки держави. В умовах виникнення світових та локальних кризових явищ, які сьогодні мають системний та руйнівний вплив на економічні процеси регіону, держави та світового господарства та через існування низки масштабних загроз для регіональної продовольчої безпеки, виникає необхідність управління регіональною продовольчою безпекою. Управління регіональною продовольчою безпекою доцільно здійснювати на основі використання інструментів світового досвіду, таких як страхування, кредитування, субсидування та інших [3]. Процес управління регіональною продовольчою безпекою полягає у безперервному впливі за допомогою комплексу різноманітних інструментів на даний процес на засадах забезпечення його сталості.

Основа концепції сталості розкривається через потребу досягнення балансу між такими складовими, як задоволення потреб людини у сучасному світі та захистом інтересів прийдешніх поколінь людства.

Як зазначає Л. О. Зайцева: «Концепція сталого розвитку передбачає виділення трьох підходів: економічного, соціального та екологічного, що відображають їх особливу значимість, наявність між ними взаємозв'язку і взаємозалежності, при цьому ігнорування хоча б однієї з них може підірвати загальну стійкість системи» [4].

Застосування економічного підходу до сталого розвитку базується на припущенні, що наявні суспільні можливості з продукування доходу мають обмеження, спричинені умовою щодо збереження сукупного капіталу, який необхідний для отримання такого доходу. Вказане обмеження зумовлює потребу більш раціонального використання наявних ресурсів та застосування методів і технологій оптимізації у виробництві.

Соціально-орієнтований підхід до сталого розвитку зосереджується на неекономічних потребах людини, зокрема, правах та свободах, підтримці стабільного функціонування соціальних систем, зміцнення культурних цінностей соціуму.

Екологічний підхід до концепції сталого розвитку передбачає комплексне розв'язання екологічних проблем, забезпечуючи баланс між потребами сучасного суспільства та збереженням навколишнього середовища для майбутніх поколінь. Підхід спрямовано на забезпечення цілісності різноманітних систем життєдіяльності людини у процесі її взаємодії з соціально-економічним середовищем. Провідна роль у ньому належить забезпеченню життєздатності екосистем, що впливають на глобальну стійкість та розвиток.

Шевченко О. А. також слушно наголошує: «Екологічна та продовольча безпека повинні стати одними із головних пріоритетів національних урядів кожної розвиненої держави. Кожна країна визначає відповідні стратегії, доктрини та концепції відповідного забезпечення сфер екологічної і продовольчої безпеки, а також механізми їх реалізації» [5, с. 112].

Механізм забезпечення продовольчої безпеки містить широкий спектр стратегічних рішень та заходів, що направлені на гарантування доступу населення до якісних та безпечних продуктів харчування у потрібній кількості та базується на таких складових, як:

- нормативно-правове регулювання безпеки харчових продуктів, їх якості та етичних засад виробництва. Важливими аспектами у даному контексті є також контроль якості продукції, нанесення маркування, впровадження санітарно-гігієнічних стандартів якості та встановлення граничних допустимих рівнів компонентів, які можуть нести шкоду для здоров'я людини;

- проведення моніторингу, аналізу та контролю за показниками якості продуктів харчування, здійснення інспектування та контролю якості галузей виробництва, переробки та переміщення харчових продуктів щодо їх відповідності стандартам якості та безпеки;

- освітнє та інформаційне забезпечення здорового способу життя та правил здорового харчування;

- розвиток сільськогосподарського виробництва та його державна підтримка у напрямі підвищення якості та ефективності виробництва продукції рослинництва та тваринництва;

- налагодження міжнародної співпраці для обміну досвідом у сфері розробки міжнародних стандартів безпеки та якості продуктів харчування, а також

для спільного розв'язання проблем глобального поступу щодо впливу на продовольчу безпеку;

– впровадження заходів стимулюючого характеру щодо інноваційного розвитку галузей сільського господарства, переробної промисловості задля підвищення рівня продовольчої безпеки.

На думку М. М. Бабича: «В умовах євроінтеграції, що передбачає відкритість зовнішніх та внутрішніх ринків продовольства, необхідним є постійний моніторинг індикаторів продовольчої безпеки, що дасть змогу оперативно реагувати на зміни та формувати відповідну їм державну політику» [6, с. 41].

Продовольча безпека потребує збалансування багатьох аспектів її формування, що взаємопов'язані між собою, зокрема: якісних властивостей продукції, складу, відповідних характеристик виробничих процесів, системи зберігання та перевезення й просування продукції, а зміни у функціонуванні одного з них можуть суттєво вплинути на загальний стан та безпеку продуктів харчування.

Узагальнюючи індикатори, що відображають рівень продовольчої безпеки, до них необхідно передусім віднести ті показники, які відображають самозабезпечення населення продуктами харчування, їх економічну та фізичну доступність, а також рівень їх безпекових характеристик [7, с. 17]:

1) самозабезпеченість населення регіону (країни) продовольчими ресурсами (розраховується через відношення фактичного рівня виробництва до величини споживання);

2) залежність продовольчої безпеки за визначеними видами продуктів як у натуральному, так і вартісному виразі (через відсоткове вираження відношення продуктів, що є імпортованими до місткості внутрішнього ринку продовольства);

3) достатність рівня резервування продовольчих продуктів (розраховується через відношення продовольчих резервів держави у відношенні до обсягів внутрішнього споживання продукції, у відсотковому вираженні);

4) коефіцієнт фізичної достатності споживання (за рівнем харчової та енергетичної цінності) на мінімальному та раціональному рівнях за соціальними та загальною групами (розраховується через відношення між фактичним та раціональним споживанням певного продукту, а також через відношення фактичного споживання до мінімальних фізіологічних норм споживання);

5) коефіцієнт економічної доступності споживання у загальному вимірі та за окремими соціальними групами (розраховується як частка сукупних витрат на продукти харчування за підсумком визначених сукупних витрат);

6) індекс безпеки продукції (показує відповідність показників безпеки та якості продукції до чинних вимог санітарно-гігієнічних, епідеміологічних та екологічних стандартів харчування).

Формування системи продовольчої безпеки відбувається на основі певних принципів. Як зазначає Г. М. Колісник: «Стрижневим є принцип соціальності, який передбачає цільову спрямованість цієї системи та кожної її складової на задоволення харчових потреб людини» [8].

Соціальний принцип формування системи продовольчої безпеки передбачає забезпечення продуктами харчування різних верств населення, що є цінним для забезпечення добробуту та суспільної стабільності загалом. Таким чином, соціальний вплив має прояв у створенні можливостей для активних членів суспільства, громадських організацій, усіх зацікавлених сторін у організаційному забезпеченні та контролі процесу формування продовольчої безпеки регіону. Саме

соціальний принцип формування системи продовольчої безпеки передбачає активну участь громадян у вдосконаленні такої системи за критеріями:

- доступності продуктів харчування для населення незалежно від рівня доходів, соціального статусу та регіону життєдіяльності;
- забезпечення справедливості у процесі розподілу продовольчих товарів, навіть у кризові періоди кожна людина має право рівного доступу до продуктів харчування;
- побудови системи продовольчого забезпечення, яка повинна враховувати соціальні потреби вразливих груп населення (людей літнього віку, малозабезпечених сімей, дітей, осіб з інвалідністю), що передбачає реалізацію заходів із запобігання голоду на основі спеціальних програм надання допомоги;
- інформаційного забезпечення громадян та надання знань щодо способів зберігання та правильного приготування продуктів, методик здорового харчування, а також прав і можливостей доступу людини до якісних та безпечних продуктів харчування.

Визначені елементи формують основу побудови соціально-орієнтованої системи продовольчої безпеки для забезпечення належного рівня життя усіх членів соціуму.

Принцип системності у формуванні системи продовольчої безпеки передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки регіону. У формуванні продовольчої безпеки системність допомагає розглядати цю проблему як сукупність складових, що містять різні підсистеми, які взаємодіють між собою. Така характеристика дозволяє ефективно вирішувати завдання забезпечення безпеки та якості продуктів харчування для споживачів.

Застосування принципу системності у процесі формуванні продовольчої безпеки відображає необхідність розгляду продовольчої безпеки як багатогранної системи, що містить сукупність взаємопов'язаних компонент, які функціонують за критеріями:

- взаємодії між різними складовими системи, що може призводити до ефекту синергії, тобто досягається результат, який перевищує окремі внески складових. Тобто, впровадження стандартів якості та безпеки на виробництві має наслідком підвищення якості продукції та усунення різноманітних ризиків;
- глобального характеру, оскільки проблеми продовольчої безпеки виходять за межі кордонів окремих держав. Такий підхід до вирішення проблем продовольчої безпеки потребує налагодження співпраці на міждержавному рівні, на рівні функціональних повноважень міжнародних організацій для забезпечення високого рівня продовольчої безпеки продуктів харчування;
- застосування принципів систематизації у підборі та використанні аналізу та методів моделювання з метою розуміння побудови взаємозв'язків між окремими складовими системи та здійснення прогнозу щодо їхнього впливу на рівень продовольчої безпеки, що сприяє розробці ефективної стратегії продовольчого забезпечення регіону та впровадження заходів з підвищення рівня безпеки продукції;
- безперервного удосконалення, що передбачає постійне покращення продовольчої безпеки регіону на основі визначення взаємозв'язків та аналізу впливу різних факторів на її рівень, що допомагає адаптації такої системи до можливих змін у функціонуванні виробничих систем, технологічного забезпечення та вивчення потреб споживачів.

Принцип комплексності у формуванні системи продовольчої безпеки відображає необхідність поєднання різних інструментів у процесі вирішення проблеми щодо забезпечення населення безпечними та якісними продуктами харчування та зосереджений на досягненні:

- інтегрованості, що передбачає поєднання багатьох аспектів продовольчої безпеки харчування, таких як ресурсне забезпечення, сфера виробництва, переробки, зберігання, переміщення та реалізації продукції, що сприяє створенню інтегрованої системи, направленої на забезпечення безпеки продуктів харчування, протягом усього життєвого циклу;

- багатогалузевого впливу, що зосереджується на забезпеченні взаємодії між різними галузями та сферами для розв'язання комплексних завдань формування системи продовольчої безпеки, що потребує співпраці для розв'язання комплексу взаємозв'язаних завдань у досягненні якості та безпеки продукції;

- мінімізації ризиків, через визначення потенційних загроз та небезпек при формуванні системи продовольчої безпеки на різних етапах виготовлення та постачання продукції, що передбачає розробку, обґрунтування та впровадження ефективних систем управління ризиками та потенційними загрозами, які зосереджуються на плануванні діяльності, здійсненні моніторингу, проведенні аналізу та своєчасному реагуванні на можливі небезпеки;

- високого освітнього рівня усіх учасників системи продовольчої безпеки, що передбачає потребу та значущість освіти для усіх учасників системи формування продовольчої безпеки щодо провідних практик й стандартів безпеки та якості; навчання підприємців, виробників та працівників переробної сфери, а також споживачів щодо правил безпеки продуктів харчування.

Комплексний підхід передбачає також моніторинг та оцінку безпеки та якості продуктів на різних етапах переміщення від виробника до споживача, що надає змогу більш швидко реагувати на появу проблеми й запобігати ризикам та загрозам. У процесі формування системи продовольчої безпеки комплексний підхід сприяє створенню більш надійної та ефективної системи, що забезпечує надходження продуктів харчування до регіональних споживачів.

У проведеному дослідженні щодо реалізації маркетингово-орієнтованого підходу до управління розвитком підприємства в умовах ресурсних обмежень Т. А. Коцко, І. А. Шеховцова та О. В. Жарук стверджують, що: «Ефективність використання маркетингового інструментарію визначається комплексом передумов. Маркетингова політика дає змогу реалізувати пріоритети розвитку за умови чітко обґрунтованої базової та функціональних стратегій підприємства, їх раціональної інтегрованості на основі відповідної системи управління. Побудова ефективної маркетингової стратегії та ігнорування пріоритетів інших функціональних напрямів, що притаманне багатьом вітчизняним підприємствам, може забезпечувати позитивні ефекти лише у короткотерміновому періоді» [9].

Здійснюючи дослідження особливостей сучасного ринку фахівці з маркетингу визначають увесь спектр споживчих властивостей товару, що є цінними для споживачів, цінові межі продукції, найвищий рівень попиту на дану продукцію за регіонами держави та на зовнішньому ринку, а також можливості отримання найвищого прибутку.

В умовах зростання рівня конкуренції, значно більше уваги необхідно приділяти питанням взаємозалежності маркетингу та логістичної діяльності в процесі організації діяльності підприємницьких структур, які протягом усієї

діяльності взаємодіють із споживачами продукції й отримують фінансові ресурси через укладання та виконання ринкових угод. Маркетингове забезпечення за таких умов впливає на процес формування споживчих запитів та визначає чинники адаптації бізнесу та реагування на ринкові виклики.

Використання маркетингових інструментів у формуванні системи продовольчої безпеки сприяє підвищенню усвідомленого споживання, популяризації та доступності безпечних та якісних харчових продуктів серед населення. Тому, формування системи продовольчої безпеки регіону потребує аналізу ринкового середовища, проведення сегментації ринку, застосування інструментів продуктового маркетингу, систем ціноутворення, формування каналів збуту продукції.

Управлінська діяльність не обмежується впливом на канали збуту продовольчої продукції. «Усі учасники системи характеризуються певними особливостями організації власного збуту, тобто мають певну побудову структури управління збутовою діяльністю, фахівців зі збуту визначеної кваліфікації, між якими здійснюється розподіл завдань, сфер відповідальності, створюються умови для результативної праці (інформаційного, матеріально-технічного забезпечення, організації робочих місць та ін.)» [10, с. 42].

Регіональний рівень побудови системи маркетингу відображає особливості стратегій маркетингу, направлених на задоволення споживчих потреб у визначеному регіоні або декількох територіально наближених регіонах. Такий рівень враховує особливості побудови ринкового середовища, економічні, культурні, демографічні, інфраструктурні, екологічні та інші його характеристики. Необхідним елементом дослідження продовольчої безпеки на регіональному рівні є визначення груп споживачів за певними ознаками, що відображають наявні запити та потреби для більш результативного спрямування зусиль маркетингу, адаптації маркетингових кампаній та підбору відповідних маркетингових інструментів.

Доведено, що в основі формування комплексу маркетингу лежать знання потреб споживачів та технології виробництва продукції. Для товаровиробників на ринку важливим є спроможність до перебудови з урахуванням усіх можливостей розвитку, які з'являються при зміні ринкових вимог, а також вміння своєчасного пошуку напрямів задоволення споживчих потреб, більш швидко порівняно з конкурентами [10, с. 45].

«Регіональний рівень побудови системи маркетингу важливий для успішного проникнення на ринок, адаптації продуктів та послуг до місцевих умов і попиту споживачів, а також забезпечення конкурентоспроможності компанії в конкретній географічній області» [3].

Розробка стратегії продовольчої безпеки на регіональному рівні має бути спрямована передусім на: підтримку стабільності забезпечення продовольчими ресурсами й постачання необхідної кількості продукції за рахунок регіонального виробництва та потреби – за рахунок: закупівлі необхідних товарів з інших регіонів та із-за кордону; підтримку стабільного рівня постачання продовольчих ресурсів за рахунок зменшення коливань пропозиції та рівня врожайності; ефективної системи управління запасами продовольчих товарів; розвитку інфраструктури транспорту, систем збуту та логістики; гарантування доступу населення до якісних та безпечних продуктів харчування. «Необхідно забезпечити такі соціально-економічні

відносини, які б гарантували доступ до продуктів харчування всьому без винятку населенню країни» [10, с. 40–45].

Отже, маркетингове забезпечення продовольчої безпеки регіону зосереджене не лише на забезпеченні населення безпечними та якісними харчовими продуктами, а й на зростанні усвідомленості щодо пріоритетності окресленого питання серед усіх зацікавлених громадян у сфері удосконалення безпеки життєдіяльності людини. Для досягнення цих цілей можна використовувати різноманітні інструменти маркетингу, зокрема:

1. Інформаційні заходи з використанням інтернет-ресурсів та соціальних медіа: розробка спеціальних вебсайтів, сторінок у соціальних мережах, для розміщення важливої інформації про якість та безпеку продуктів харчування, корисні поради фахівців та експертів у галузі харчової безпеки для надання порад, популяризації та підтримки ідеї безпечного споживання продуктів, діалоги, новини, розповсюдження інформаційних матеріалів, відеороликів, які акцентують увагу на важливості безпеки продуктів харчування, правильного вибору та споживання.

2. Рекламні кампанії: розробка та доведення до споживача рекламних матеріалів, що показують важливість якості та безпеки продуктів харчування, підтримуючи цільові аспекти регіонального виробництва.

3. Проведення виставок, ярмарок, презентацій продовольчої продукції з акцентом на їх безпеку та якісні властивості.

4. Освітні заходи та навчальні програми: організація тренінгів, семінарів, проведення лекцій та інших навчальних заходів для товаровиробників продукції, посередників, споживачів та інших учасників системи формування продовольчої безпеки регіону щодо стандартів якості та безпеки продуктів харчування.

5. Сертифікація продукції та нанесення маркування. Використання сертифікатів якості та нанесення маркування щодо походження, складу, умов зберігання, дати виробництва, терміну придатності підтверджує їх відповідність стандартам безпеки продукції.

6. Співпраця із засобами масової інформації з метою популяризації інформації, публікація статей, рубрик, експертних оцінок щодо питань безпеки харчових продуктів та ін.

7. Встановлення партнерських відносин з громадськими організаціями, місцевими підприємцями та управлінськими структурами для розв'язання питань формування системи продовольчої безпеки регіону.

Визначені інструменти можуть бути використані з метою: стимулювання товаровиробників до виготовлення високоякісної продукції, що відповідає стандартам безпеки; зростання усвідомленості споживачів щодо безпеки харчових продуктів; удосконалення системи контролю та ефективності регулювання процесу формування продовольчої безпеки.

Висновки і перспективи подальших розробок. За результатами дослідження встановлено, що реалізація механізму забезпечення продовольчої безпеки містить широкий спектр стратегічних рішень та заходів, що направлені на гарантування доступу населення до якісних та безпечних продуктів харчування у потрібній кількості та базується на таких складових, як: нормативно-правове регулювання безпеки харчових продуктів; здійснення моніторингу та контролю якості й відповідності стандартам безпеки продукції; освітнє та інформаційне забезпечення сфери продовольчої безпеки, розвиток сільськогосподарського виробництва та його державна підтримка у напрямі підвищення якості та

ефективності виробництва продукції рослинництва та тваринництва; налагодження міжнародної співпраці та інноваційного розвитку галузей сільського господарства, переробної промисловості для підвищення рівня продовольчої безпеки.

Обґрунтовано принципи формування продовольчої безпеки на регіональному рівні, а саме: соціальний принцип, що розкривається через забезпечення продуктами харчування населення та має прояв у створенні можливостей для усіх зацікавлених сторін в організаційному забезпеченні та контролі процесу формування продовольчої безпеки регіону; принцип комплексності, що відображає необхідність поєднання різних інструментів у процесі вирішення проблеми щодо забезпечення населення безпечними та якісними продуктами харчування; принцип системності, що передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки регіону.

Доведено, що використання інструментів маркетингу при формуванні продовольчої безпеки регіону зосереджене не лише на забезпеченні населення безпечними та якісними продуктами, але й на зростанні усвідомленості щодо пріоритетності окресленого питання серед усіх зацікавлених громадян у сфері удосконалення безпеки життєдіяльності людини. Для досягнення цих цілей запропоновано використовувати різноманітні інструменти маркетингу, зокрема: інформаційні заходи з використанням інтернет-ресурсів та соціальних медіа; рекламні кампанії; проведення виставок, ярмарок, презентацій продовольчої продукції з акцентом на її безпеку та якісні властивості; освітні заходи та навчальні програми; сертифікацію та маркування продукції; співпрацю із засобами масової інформації; встановлення партнерських відносин з громадськими організаціями, місцевими підприємцями та управлінськими структурами для розв'язання питань формування сталої системи продовольчої безпеки регіону.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на обґрунтування факторної взаємодії інструментів впливу на систему продовольчої безпеки держави.

Література

1. *Стала продовольча безпека : Рослинництво*. Wageningen University & Research / Платформа AgriAcademy. URL: https://courses.agriacademy.org/courses/course-v1:EBRD+PLANT101+2022_T3/about (дата звернення: 13.05.2024).
2. Лисак М. А. Методика удосконалення індикаторів продовольчої безпеки. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2948> (дата звернення: 13.05.2024).
3. Кіреєва Е. А. Регіональна продовольча безпека : суть та інструменти управління. *Ефективна економіка*. 2014. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2921> (дата звернення: 14.05.2024).
4. Зайцева Л. О. Складові концепції сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.55> (дата звернення: 14.05.2024).
5. Шевченко О. А. Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2021. Вип. 68. С. 110–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.18>.
6. Бабич М. М. Індикатори продовольчої безпеки в Україні : тенденції розвитку. *Економіка АПК*. 2018. № 5. С. 41–50.
7. Живко З. Б., Даниленко Н. Б., Стадник М. Є. Продовольча безпека України : теоретико-аналітичний огляд. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Економіка і управління. 2019. № 6. Т. 30 (69). С. 15–23. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-4>.

8. Колісник Г. М. Продовольча безпека України та особливості її розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України* : зб. наук. праць. 2015. Вип. 5 (115). С. 72–76. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20155\(115\)/sep20155\(115\)_072_KolisnykHM.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20155(115)/sep20155(115)_072_KolisnykHM.pdf) (дата звернення: 16.05.2024).
9. Коцко Т. А., Шеховцова І. А., Жарук О. В. Реалізація маркетингово-орієнтованого підходу до управління розвитком підприємства в умовах ресурсних обмежень. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 15. С. 102–108.
10. Мельник В. І., Погрішук О. Б., Ковальчук А. П. Управління збутовою діяльністю на засадах концепції інноваційного маркетингу. *Економіка та держава*. 2022. № 7. С. 40–45. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.7.40>.

References

1. *Sustainable food security: Crop production* [Stala prodovolcha bezpeka: Roslynnnytstvo]. Wageningen University & Research. AgriAcademy Platform. Retrieved from: https://courses.agriacademy.org/courses/course-v1:EBRD+PLANT101+2022_T3/about [in Ukrainian]
2. Lysak, M. A. (2014). Methodology for food safety indicators improving [Metodyka udoskonalennia indykatoriv prodovolchoi bezpeky], *Efektivna ekonomika*, No. 4. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2948> [in Ukrainian]
3. Kirieieva, E. A. Regional food security: essence and management tools [Rehionalna prodovolcha bezpeka: sut ta instrumenty upravlinnia], *Efektivna ekonomika*, No. 4. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2921> [in Ukrainian]
4. Zaitseva, L. O. (2019). Constituents of sustainable development [Skladovi kontseptsii staloho rozvytku], *Efektivna ekonomika*, No. 11. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/57.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.11.55> [in Ukrainian]
5. Shevchenko, O. A. (2021). Environmental and food security as components of ensuring economic security of Ukraine in a strategic format [Ekolohichna ta prodovolcha bezpeka yak skladovi zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u stratehichnomu formati], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu*, Serii «Pravo», Issue 68, s. 110–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.68.18> [in Ukrainian]
6. Babich, M. M. (2018). Indicators of food security in Ukraine: development trends [Indykatory prodovolchoi bezpeky v Ukraini: tendentsii rozvytku], *Ekonomika APK*, No. 5, s. 41–50 [in Ukrainian]
7. Zhyvko, Z. B., Danylenko, N. B., & Stadnyk, M. Ye. (2019). Food security of Ukraine: theoretical and analytical review [Prodovolcha bezpeka Ukrainy: teoretyko-analitychnyi ohliad], *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*, Serii: Ekonomika i upravlinnia, No. 6, Vol. 30 (69), s. 15–23. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-6-4> [in Ukrainian]
8. Kolisnyk, H. M. (2015). Food security of Ukraine and peculiarities of its development [Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta osoblyvosti yii rozvytku], *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, Vyp. 5 (115), s. 72–76. Retrieved from: <http://ird.gov.ua/sep/sep20155> [in Ukrainian]
9. Kotsko, T. A., Shekhovtsova, I. A., & Zharuk, O. V. (2018). Implementation of a marketing-oriented approach to managing of an enterprise development under resource constraints [Realizatsiia marketynhovo-orientovanoho pidkhodu do upravlinnia rozvytkom pidpriemstva v umovakh resursnykh obmezhen], *Infrastruktura rynku*, Vyp. 15, s. 102–108 [in Ukrainian]
10. Melnyk, V. I., Pohrishchuk, O. B., & Kovalchuk, A. P. (2022). Management of sales activity based on the concept of innovative marketing [Upravlinnia zbutovoiu diialnistiu na zasadakh kontseptsii innovatsiinoho marketynhu], *Ekonomika ta derzhava*, No. 7, s. 40–45. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.7.40> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 20.05.2024.

Прийнята до публікації 07.06.2024.